

وظایف قلبها

تألیف:

شیخ ابی باقودا اندلسی

سجده

ابراهیم سالم بن یساعیه یهودا

ترجمه و تحقیق:

حسین علی جعفری: آرش آبائی

سرشناسه

: ابن باقودا، بحیی بن یوسف، قرن ۱۱م.
Bahya ben Joseph ibn Pakuda

عنوان قراردادی

: الهدایه الی فرائض القلوب، فارسی
: وظائف قلبها/ تالیف بحیا ابن باقودا اندلسی؛ تصحیح ابراهیم سالم بن بنیامین یهودا؛ ترجمه و تحقیق حسین علی جعفری،
آرش ابائی.

عنوان و نام پدیدآور

: تهران: انتشارات حکمت و عرفان، ۱۳۹۸.

مشخصات نشر

: ۵۱۶ ص.

مشخصات ظاهری

: ۷۵۰۰۰ ریال: ۳-۴۳-۸۳۲۳-۶۰۰-۹۷۸

شابک

: فیبا

وضعیت فهرست نویسی

: کتابنامه.

یادداشت

: اخلاق یهودی

موضوع

: Jewish ethics

موضوع

: ابن باقودا، بحیی بن یوسف، قرن ۱۱م.

موضوع

: Bahya ben Joseph ibn Pakuda

موضوع

: عرفان یهودی

موضوع

: Mysticism – Judaism

موضوع

: حسیدیسیم

موضوع

: Hasidism

موضوع

: قباله (عرفان یهودی) -- تاریخ -- قرن ۱۹م.

موضوع

: Cabala -- History -- 19th century

موضوع

: یهودا، ابراهیم سالم، مصحح

شناسه افزوده

: علی جعفری، حسین، ۱۳۵۰ - مترجم

شناسه افزوده

: آرش، ۱۳۵۰ - مترجم

شناسه افزوده

: ۱۳۸۰BJ

رده بندی کنگره

: ۱۹۶۰

رده بندی دیویی

: ۵۱۶۳۵

شماره کتابشناسی ملی

عنوان اصلی این اثر چنین است:

الهدایة الی فرائض القلوب، ابن باقودا، بحیی بن یوسف بن باقودا الاندلسی؛

تصحیح ابراهیم سالم بن بنیامین یهودا، طبع اول مده: بالمطبعة البرلیتیه فی لیدن؛ ۱۹۱۲-۱۹۰۷

مؤلف: بحیا ابن باقودا اندلسی؛ تصحیح ابراهیم سالم بن بنیامین یهودا

ترجمه و تحقیق: حسین علی جعفری؛ آرش ابائی

ناشر: حکمت و عرفان

طرح جلد و صفحه آرایی: عباس فریدی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۸

چاپ و صحافی: آرزوی دیدار

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۷۵۰۰۰ ریال

شابک ۳-۴۳-۸۳۲۳-۶۰۰-۹۷۸

انتشارات حکمت و عرفان

تهران، خیابان شهید مصطفی خمینی، کوچه شهید افشار، شهاب ۱، پلاک ۷

تلفن: ۳۳۵۵۸۰۶۸ و ۰۹۱۲۴۳۳۶۶۷

کلیه حقوق این اثر برای مترجمین محفوظ است.

فهرست مطالب

۹	در باب وظایف قلب
۱۰	مقدمه
۱۴	چند نکته درباره این اثر و ترجمه آن
۱۴	جایگاه اثر
۱۶	زبان اثر
۲۱	محتوای اثر
۲۱	چند نکته بدون ترتیب مهم و اهم در ارتباط با محتوای اثر
۲۲	چند تذکر
۲۳	مقدمه سبب الهدایة الی فرائض القلوب
۵۷	باب اول: در شرح وجه اخلاص توحید خالق عزوجل
۶۰	فصل اول
۶۱	فصل دوم
۶۳	فصل سوم
۶۴	فصل چهارم
۶۵	فصل پنجم
۶۸	فصل ششم
۷۲	فصل هفتم
۷۲	وجه اول: از جهت در نظر گرفتن علل موجودات
۷۳	وجه دوم: از جهت اثر حکمت آشکار در سرتاسر این عالم
۷۵	وجه سوم: از جهت حدوث عام برای جمله عالم است
۷۷	وجه چهارم: در رد سخن قائل به بیش از یک خالق
۷۷	وجه پنجم: از جهت معنی کثرت و وحدت است
۷۸	وجه ششم: از جهت عرض لازم برای کل متکثر
۷۸	وجه هفتم: این که خالق اگر بیش از یکی بود
۸۰	فصل هشتم
۸۴	فصل نهم
۸۸	فصل دهم

باب دوم: در شرح وجوه پندپذیری از مخلوقات و بخشش نعمت خداوند به آن‌ها... ۱۱۵

فصل اول... ۱۱۹

فصل دوم... ۱۲۰

فصل سوم... ۱۲۲

فصل چهارم... ۱۲۶

فصل پنجم... ۱۲۸

فصل ششم... ۱۴۶

باب سوم: در وجوب التزام بندگی خداوند عزوجل... ۱۴۹

فصل اول... ۱۵۴

ضرورت آگاه آوردن به طاعت خداوند و اقسام آن... ۱۵۴

فصل دوم... ۱۵۵

ضرورت دلیل آوردن برای هر قسم از اقسام آگاهی... ۱۵۵

فصل سوم... ۱۵۷

تعریف اطاعت و شرح اقسام آن و ویژگی‌های هر قسمت از اقسام... ۱۵۷

فصل چهارم... ۱۶۵

فصل پنجم... ۱۷۷

فصل ششم... ۱۸۳

فصل هفتم... ۱۸۸

فصل هشتم... ۱۹۰

فصل نهم... ۱۹۴

فصل دهم... ۲۰۱

باب چهارم: توکل بر خداوند یگانه عزوجل... ۲۰۷

فصل اول... ۲۱۶

فصل دوم... ۲۱۶

فصل سوم... ۲۱۹

فصل چهارم... ۲۳۱

فصل پنجم... ۲۵۵

فصل ششم... ۲۶۰

۲۶۳.....	فصل هفتم.....
۲۶۷.....	باب پنجم: در اخلاص عمل برای خدای یکتا.....
۲۶۸.....	فصل اول.....
۲۶۸.....	فصل دوم.....
۲۶۹.....	فصل سوم.....
۲۶۹.....	فصل چهارم.....
۲۷۲.....	فصل پنجم.....
۳۱۰.....	فصل ششم.....
۳۱۳.....	باب ششم: در نواضع برای خداوند.....
۳۱۴.....	فصل اول.....
۳۱۴.....	فصل دوم.....
۳۱۶.....	فصل سوم.....
۳۱۸.....	فصل چهارم.....
۳۲۱.....	فصل پنجم.....
۳۲۶.....	فصل ششم.....
۳۳۱.....	فصل هفتم.....
۳۳۴.....	فصل هشتم.....
۳۳۶.....	فصل نهم.....
۳۳۷.....	فصل ده.....
۳۴۳.....	باب هفتم: در شرح وجوه توبه و حدود و توابع آن.....
۳۴۵.....	فصل اول.....
۳۴۷.....	فصل دوم.....
۳۴۸.....	فصل سوم.....
۳۵۰.....	فصل چهارم.....
۳۵۲.....	فصل پنجم.....
۳۵۹.....	فصل هفتم.....
۳۶۲.....	فصل هشتم.....
۳۶۴.....	فصل نهم.....

۳۶۹..... فصل دهم

۳۷۷..... باب هشتم: در محاسبه انسان

۳۷۷..... فصل اول

۳۷۸..... فصل دوم

۳۷۹..... فصل سوم

۴۳۱..... فصل چهارم

۴۳۳..... فصل پنجم

۴۳۴..... فصل ششم

۴۳۷..... باب نهم: در انال: همد در دنیا و آنچه که برای ما شایسته است

۴۳۷..... فصل اول

۴۴۰..... فصل دوم

۴۴۷..... فصل چهارم

۴۴۸..... فصل پنجم

۴۵۸..... فصل شش

۴۶۱..... فصل هفتم

۴۶۷..... باب دهم: در صدق محبت برای الله تعالی

۴۶۸..... فصل اول

۴۷۱..... فصل دوم

۴۷۳..... فصل سوم

۴۷۵..... فصل چهارم

۴۷۸..... فصل پنجم

۴۷۹..... فصل ششم

۴۸۵..... فصل هفتم

۴۹۳..... در باب «تنبيه» و «استغاثه» ای که ذکر آنها در باب محبت الله گذشت

۴۹۷..... استغاثه

۵۱۵..... کتابنامه

در باب وظایف قلب

بحیا بن یوسف ابن یاقودا اندلسی در مقدمه‌ی کتاب وظایف قلب‌ها، وظایف یا فرایض هر فرد مؤمن را به دو گروه فرایض جوارحی (علم ظاهر) و فرایض قلبی (علم باطن) تقسیم می‌کند. آن‌گاه با تأکید بر خلاء معنوی موجود در جامعه‌ی یهود در زمان خود، از التزام تقلیدی به رعایت ظواهر احکام شرعی و عبادات واجب، انتقاد می‌نماید و تعقل و تفکر درباره‌ی نیتی که در پس هر عمل شرعی و عبادی نهفته است را بر هر فرد عاقل و بالغ واجب می‌شمارد. زیرا عقل، تورات و سنت حاخامی در توافقات حقیقت عبادات وابسته به نیتی است که در آن است. به عبارت دیگر از دیدگاه بحیا عمل صحیح به فرایض جوارح (احکام ظاهری) بدون عمل به فرایض قلبی در همان فرایض باطنی و عقلانی هستند، غیرممکن است (دایرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۱۱، دفتر پنجم، لاجوردی).

ابن یاقودا ده فصل کتابش در این وظایف قلبی را ده دروازه‌ای می‌داند که هر فرد یهودی باید از آنها گذر کند (به حمایت آنها بیردازد) تا به کمال معنوی دست یابد. فارغ از ارزش آکادمیک و تاریخی این اثر، اکنون پس از گذشت حدود ۹ سده از تألیف آن، بار دیگر این کتاب از سوی جایگاهی که منجر به خلق آن شد، واجد ارزش شده است، و آن غلبه‌ی فتنه و ماسک ظاهری بر معنا و باطن دین است. در دوران ما چه بسیار کسان که در تلاشند فقط "ظاهر" را مقبول جامعه جلوه دهند، هرچند آن ظاهر فاقد باطنی هماهنگ، گاه حتی با نیتی خلاف وظایف جوارحی باشد. آموزه‌ی بحیا می‌تواند مخاطب امروزی را نیز فارغ از نوع باورهای دینی‌اش، متوجه دو عنصر اساسی اخلاق - این گمشده‌ی عصر ما - و معنا - گوهر دین - نماید.

از نظرگاه است ای مغز وجود اختلاف مؤمن و کبر و یهود

مولوی - مننوی منوی

مقدمه

بحیا بن یوسف ابن یاقودا (تولد ۱۰۵۰ م. فوت ۱۱۲۰ م.)، اهل ساراگوسا بود که نویسنده یکی از خواننده ترین و محبوب ترین کتاب های یهودی در قرون وسطی، به نام *الهدای الی فرائض القلوب* (تألیف ۱۰۸۰ م.) است. این کتاب، به عربی نوشته شده و باعنوان *رؤت هلاووت* (وظایف قلبی) به عبری نیز ترجمه شده است. نسخه تصحیح شده کتاب توسط دکتر ابراهیم سالم بن بنیامین یهودا، استاد فلسفه و زبان های شرقی در دانشگاه برلین از روی نسخ آکسفورد، پاریس و پترزبورگ انجام گرفته، که برای اولین بار در انتشارات بریل در لیدن، هلند، در سال های ۱۹۰۷ - ۱۹۱۲ به چاپ رسید. این اثر، نخستین بیان نظام مند اخلاقیات یهودی را ارائه می کند. هدف این اثر، همان طور که عنوانش نشان می دهد، تأکید بر اهمیت روحانیت و تقوای درونی به عنوان انگیزه های اساسی هر نوع رفتاری، خواه دینی و خواه اخلاقی است، که این آن را «وظایف قلبی» توصیف می کند. این وظایف، اگر بخواهیم دقیق تر بگوییم، شامل امور زیر می شوند: تواضع، توکل به خداوند، شکرگزاری نعمات او و سرانجام عشق ورزیدن به او به عنوان غایت همه فعالیت های بشری. بحیا نخستین فیلسوف یهودی است که از دیدگاه او، تفکر عقلی و تأمل فلسفی، چیزی بیش از ابزاری مفید برای مدافعه دینی است. با وجود شمول و جامعیت اخلاقیات در کتاب بحیا، این اثر اساساً کتابی یهودی است و سراسر آن آکنده از نقل قول هایی از

کتاب مقدس و منابع تلمودی است. درست است که اخلاقیات او قدری رنگ و بوی زهد دارد که در آن نفوذ تصوف اسلامی مشهود است؛ با وجود این، حتی در این جا نیز روح عبری غالب است، و کمال مطلوب حیات زاهدانه که بحیا به توصیه آن می پردازد برای کل انسان ها در نظر گرفته نشده است، بلکه به شمار اندکی خواص اختصاص دارد که در مقام اسوه، دیگران را به حیات توأم با اعتدال یا میانه روی هدایت می کنند.

این کتاب تا به حال بررسی جامع نگردیده و یکی از آثار فلاسفه و عرفای یهودی است که با توجه به تاثیر آنان از فلسفه و عرفان اسلامی، کم تر به آن پرداخته شده است. قابل ذکر است به جز ترجمه بخش هایی از این کتاب توسط خانم دکتر شیو کاوادی و زنب غنیان، مقاله جداگانه و مستقلی در ایران بر این موضوع، انجام نشده است. شاید نخستین اثری است که از منابع دست اول یهودی که به زبان عربی است، به فارسی برگردانده می شود و می تواند شروعی باشد برای بررسی آثار فلاسفه یهودی به زبان عربی.

ضرورت دارد، کتب دست اول آثار یهود که به زبان عربی نوشته شده اند و متأثر از فضای اسلامی اندلس و شکوفایی فلسفه و عرفان یهود بوده اند، به زبان فارسی برگردانده شود.

اما، علاقه به چنین آثاری، از زمانی برایم ایجاد شد که بعد از ورود به مقطع کارشناسی ارشد و پس آن دوره دکترای تخصصی در رشته ادیان و عرفان و با کمک اساتید محترم دانشگاه، هر روز بیش تر با ادیان مختلف غربی، شرقی و ... آشنا شده و همواره بیش تر با راه هایی که این دین ها برای تسلیم و جلب رضایت آفریدگار، ارائه می کردند، آشنا شدم. علاقه به تحقیق در حوزه ادیان ابراهیمی (یهود، مسیحیت و اسلام) نیز، به سبب پیوستگی و وابستگی دستورات دینی این ادیان، شخصیت های بزرگ مشترک این سه دین (مانند: ابراهیم، اسحاق، اسماعیل، یعقوب، موسی، عیسی و ...) و شباهت زیاد دستورات کتب مقدس

(قرآن، انجیل و تورات) و فرایض دینی (مانند: اعتقادات، آداب و نیایش‌هایش) برایم ایجاد شد و مرا سخت تحت تأثیر قرار داد، تا جایی که بارها بر خود نالیدم که چرا این قدر دیر، به این راه رسیده‌ام؟

آیه زیبای قرآن کریم: ﴿يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَ مَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَ مَا يَذْكُرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ (بقره، ۲:۲۶۹) حکمت را به هرکس بخواهد می‌دهد، و آن که به او حکمت داده شود، بی‌تردید او را خیر فراوانی داده‌اند، و جز صاحبان خرد، کسی متذکر نمی‌شود. شباهتش با این آیه زیبا از کتاب مقدس: اوست که به حکیمان حکمت و به دانایان دانایی می‌بخشد. (دانیال، ۲:۲۱) و آیه: ﴿فَإِذَا سَوَّيْتَهُ وَ نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي﴾... (الحجر، ۱۵:۳۹) چون او را درست و نیکو گردانم و از روح خود در او بدمم... و شباهتش با این آیه از کتاب مقدس: لیکن در انسان روحی هست و نفخه‌قادر مطلق ایشان را فهم می‌بخشد. (ایوب، ۳۰:۱) و آیه زیبای: ﴿ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَ هِيَ دُخَانٌ...﴾ (فصلت، ۴۱:۱۱) آن‌گاه آهنگ آفرینش آسمان کرد، در حالی که به صورت دود بود... و شباهتش با این آیه زیبا از کتاب مقدس: در آغاز، هنگامی که خدا آسمان‌ها و زمین را بیافرید، زمین خالی و بی‌شکل بود و روح خدا روی توده‌های تاریک بخار حرکت می‌کرد. (پیدایش، ۲ - ۱:۱) و بسیاری دیگر از آیات با شباهت‌هایی این چنین با قرآن کریم، حتی در اناجیل چهارگانه، اوستا، اوپانیشادها، آدی‌گرانث و... که ینک مجال تشریح آن نیست، حقیر را بر آن داشت تا با همکاری و هم‌اندیشی جناب استاد سید آرش آبائی، در مسیر تحقیق و ترجمه این اثر گام برداریم.

برای ترجمه این اثر، لازم بود تحقیقی جامع ولی کوتاه در خصوص زندگی و آثار مؤلف، کتاب الهدایة الی فرائض القلوب، سیر فلسفه یهودی و سیری در عرفان یهودی صورت گیرد که آنرا در پیش رو خواهیم داشت. پس از مباحث مذکور، به نقدی هرچند کوتاه و بی‌غرض بر کتاب پرداخته و سپس به ترجمه کامل کتاب پرداخته‌ایم.

قابل تذکر است که در ترجمه مقدمه و باب اول کتاب الهدایة الی فرائض القلوب، هر جا با متن عبری و آرامی مواجه بودیم، آن را با قلم ایرانیک، از متن ترجمه جدا کرده تا خواندن آن برای خواننده راحت تر باشد؛ هم چنین برای ترجمه آیات کتاب مقدس، از منابع دست اول کتاب مقدس و در صورت نیاز، در بعضی از مواقع از ترجمه تفسیری استفاده شده است. قابل ذکر است افزوده های داخل []، از مترجمان است.

در پایان وظیفه خود می دانم از استاد ارجمندم سرکار خانم دکتر طاهره حاج ابراهیمی، برادر ارجمندم جناب آقای دکتر بابک برومندفر که از هر گونه راهنمایی در مسیر ترجمه دریغ نمودند کمال تشکر را داشته باشم.

حسین علی جعفری؛ ۱۳۹۸/۲/۸